

Psicologia, Salut i Sistema de Gènere

Codi: 105819

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2503878 Estudis Socioculturals de Gènere	OB	2	1

La metodologia docent i l'avaluació proposades a la guia poden experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Professor/a de contacte

Nom: Margot Pujal Llombart

Correu electrònic: Margot.Pujal@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: No

Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

No hi ha prerequisits.

Objectius

1. Entendre que el gènere interseccional (especialment en el cas de la raça i la classe social) es una categoria explicativa i analítica cabdal pel desenvolupament de les Ciències Psi i de la Salut
2. Comprendre la dimensió simbòlico-material, relacional, de poder i històrica dels processos de subjectivació singular i col·lectiva de benestar i malestar
3. Reflexionar com opera el sistema de gènere heteronormatiu en la construcció del coneixement psicològic i sobre la salut
4. Conèixer els fonaments i la història de la perspectiva de gènere en salut, com a model d'anàlisi biopsicosocial
5. Identificar els determinants psicosocials de gènere en la salut des d'una perspectiva interseccional
6. Analitzar les implicacions de l'aplicació de la perspectiva de gènere a l'àmbit de la salut i la psicologia
7. Aportar coneixements i eines psicosocials per a la promoció d'una salut i benestar feminista dins i fora de l'àmbit sanitari i dels serveis socials.

Competències

- Contribuir a la prevenció dels biaixos de gènere en els centres de salut i serveis d'atenció psicològica des del coneixement sociocultural de les qüestions de gènere.
- Emetre judicis sobre aspectes rellevants relacionats amb el gènere en funció de dades significatives sobre la configuració psicològica de l'ésser humà, així com els que procedeixen de l'entorn físic i social.
- Incorporar la perspectiva no androcèntrica en els treballs duts a terme.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'indole social, científica o ètica.

- Treballar cooperativament i dinamitzar equips multidisciplinaris i diversos, assumint i respectant el rol i la diversitat de les persones que els integren.

Resultats d'aprenentatge

1. Comparar de manera bàsica els diferents models científics actuals de salut i malaltia i la relació que tenen amb el sistema sexe/gènere.
2. Conèixer les polítiques públiques que afecten la igualtat en salut i els principis de gènere per aplicar-les als plans i informes relacionats amb l'àmbit de la salut.
3. Distingir els efectes de les variables sexe i gènere en les anàlisis empíriques.
4. Documentar processos psicosocials mitjançant la cerca d'exemples en la vida quotidiana.
5. Identificar, en l'àmbit de la salut, la importància de la identitat, els rols i les creences socioculturals de gènere.
6. Interpretar plans d'acció orientats a la igualtat en matèria de salut, com a resultat d'aplicar la perspectiva integrada de gènere en salut.
7. Posar en pràctica habilitats per treballar en equip: compromís amb l'equip, hàbit de col·laboració, capacitat per promoure la resolució de problemes.
8. Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
9. Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.

Continguts

- Crítiques feministes a la Ciència per a un coneixement situat, parcial i transdisciplinar
- Dispositiu de poder Psi i Bio, subjectivació, cos, experiència i agència
- El paper del gènere en la construcció del binomi salut/malaltia a través de la història de la ciència
- L'abordatge de la diferència sexual i el gènere binari en les Ciències de la Salut
- Models històrics de gènere binari com a contextos contemporanis de vulnerabilitat
- Models i Teories sobre la salut del segle XX
- Aportacions dels feminismes a les ciències de la salut
- De la salut de les dones als determinants psicosocials de la salut des de l'enfocament de gènere
- Interseccionalitat, gènere i salut
- Desigualtats, i iniquitats de gènere a l'atenció sanitària i psicològica
- Dimensions per a la construcció de la categoria de salut feminista
- Eines per a una promoció feminista de la salut dins i fora del sistema sanitari i de serveis socials

Metodologia

L'assignatura es desenvoluparà a través de sessions presencials dirigides/supervisades, treball autònom i tutories.

Les sessions presencials de teoria es dedicaran a la presentació dels continguts de l'assignatura per part del professorat i professionals invitades, amb la participació activa del grup d'estudiants en la seva anàlisi i discussió.

Les sessions presencials de pràctiques es dedicaran a seminaris per a la resolució supervisada de tres casos pràctics per aprofundir i aplicar la teoria exposada. Aquests seminaris de tres casos pràctics comptaran d'una banda, amb treball grupal d'anàlisi supervisada dels casos pràctics realitzats en equips de 5 persones a classe, amb la participació activa de tota la classe; i de l'altra amb treball autònom individual, de lectura i estudi comprensiu i analític de textos, visionat comprensiu i analític d'audiovisuals, relacionats amb els casos pràctics i la teoria. Treball autònom individual que serà previ als seminaris supervisats de casos, amb l'objectiu de preparar el treball d'anàlisi i resolució de casos pràctics en equip a classe. Els casos pràctics versaran sobre l'anàlisi i definició d'estratègies psicosocials per a la promoció de la salut i el benestar des d'una perspectiva feminista, tant dins de l'àmbit sanitari i de serveis socials, com fora d'aquest a nivell comunitari, associatiu o quotidià.

El treball autònom inclourà a més a més la recerca d'informació i l'escriptura, entre d'altres.

La metodologia docent i l'avaluació proposades a la guia poden experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, per a la complementació per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura/mòdul.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes expositives	35	1,4	1, 2, 3, 5
Tipus: Supervisades			
Seminaris de anàlisi i resolució de casos	35	1,4	1, 3, 4, 6, 7, 8, 9
Tutories	5	0,2	4, 6, 7, 8, 9
Tipus: Autònomes			
Elaboració de treballs	30	1,2	1, 3, 4, 6, 7, 8, 9
Lectures i anàlisi de materials	30	1,2	1, 3, 5, 7, 9
Recerca de documentació	15	0,6	2, 3, 4, 9

Avaluació

Per a superar l'assignatura cal obtenir una nota global igual o superior a 5, com a resultat del càlcul de les notes obtingudes en les quatre evidències d'aprenentatge (suma de notes proporcionals al valor percentual indicat per a cada evidència d'aprenentatge). Assolir una nota mitjana global inferior a 5 punts significarà que l'assignatura no ha estat superada.

Es considerarà "No avaluable" quan una persona presenti menys de 2 evidències d'aprenentatge, sinó s'indicarà la nota que resulti del còmput proporcional del nº d'evidències d'aprenentatge presentades.

Pot optar a recuperació l'alumnat que al llarg de l'avaluació continuada hagi obtingut una nota final inferior a 5 punts i major o igual a 3,5 punts. Es podran recuperar les evidències de rendiment insuficient en un format anàleg al presentat durant el procés d'avaluació continuada. La nota total màxima que es pot aconseguir una vegada realitzada la recuperació és un 5. Poden quedar excloses del procés de recuperació (amb el vistiplau de la coordinació d'estudis i del centre) aquelles activitats que el professor/a consideri que no són

recuperables, per exemple: presentacions orals, treballs en grup, tasques relacionades amb l'activitat docent diària. Aquí trobareu l'adaptació a la nova normativa d'avaluació respecte a la recuperació aprovada a la Junta permanent del 12 d'abril de 2018.

En cas que l'estudiant realitzi qualsevol irregularitat que pugui conduir a una variació significativa de la qualificació d'un acte d'avaluació, es qualificarà amb 0 aquest acte d'avaluació, amb independència del procés disciplinari que s'hi pugui instruir. En cas que es produeixin diverses irregularitats en els actes d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0.

La metodologia docent i l'avaluació proposades a la guia poden experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries. En cas que les proves no es puguin fer presencialment s'adaptarà el seu format (mantenint-ne la ponderació) a les possibilitats que ofereixen les eines virtuals de la UAB. Els deures, activitats i participació a classe es realitzaran a través de fòrums, wikis i/o discussions d'exercicis a través de Teams, assegurant que tot l'estudiantat hi pot accedir.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
PROVA ESCRITA INDIVIDUAL	25	0	0	1, 2, 3, 5
RESOLUCIÓ GRUPAL CAS PRÀCTIC 1	25	0	0	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
RESOLUCIÓ GRUPAL CAS PRÀCTIC 2	25	0	0	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
RESOLUCIÓ GRUPAL CAS PRÀCTIC 3	25	0	0	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Almirall Oliver, Rosa et al. (2018). Actualizaciones Personas con identidades trans*: su salud en la atención primaria. *FMC*. 25(6) 324-32.

file:///C:/Users/Usuari/Downloads/Actualizaciones_Personas_con_identidades.pdf

Amigot, Patricia i Pujal i Llombart, Margot. (2015) Desmedicalización de la experiencia de dolor en mujeres: usos de plataformas virtuales y procesos de agenciamiento subjetivo. *Universitas Psicológica*. 14, 5. 1551-1568. <http://dx.doi.org/10.11144/Javeriana.upsy14-5.dedm>

Balaña, Sabrina; Finielli, Agostina; Giuliano, Carla; Paz, Andrea y Ramírez, Carlota (Eds.) (2019), *Salud Feminista. Soberanía de los cuerpos, poder y organización*. Fundación Soberanía Sanitaria. Buenos Aires: Tinta Limón. https://www.tintalimon.com.ar/public/p9bohstqgi5hdctig4cssqrk9ivt/pdf_978-987-3687-58-7.pdf

Burin, Mabel; Moncarz, Esther i Velázquez, Susana (1990). *El Malestar de las mujeres: La tranquilidad recetada*. Buenos Aires/ Barcelona: Paidós.

Climent Clemente, Mª Teresa y Carmona Osorio, Marta (2018). *Transpsiquiatría. Abordajes Queer en salud mental*. Madrid: Asociación Española de Neuropsiquiatría.

<http://www.tienda-aen.es/wp-content/uploads/2018/05/AEN-Digital-5-Transpsiquiatri%CC%81a.pdf>

Colomer, Estebán, Mari Luz, Comelles, Josep M. Diez Mintegui, Carmen (Eds.) (2010). *Antropología, género, salud y atención*. Barcelona. Edicions Bellaterra.

Friedan Betty (1963). *La Mística de la feminidad*. Madrid: Cátedra. Colección Feminismos. 2009.

<http://www.aelatina.org/wp-content/uploads/2020/12/la-mistica-de-la-feminidad-betty-friedan-1.pdf>

García Calvente, M^a del Mar; Lozano, M^a del Río y Marcos Marcos, Jorge (2015) *Guía de indicadores para medir las desigualdades de género en salud y sus determinantes*. Granada: Escuela Andaluza de Salud

Pública. Consejería de Igualdad Salud y Políticas Sociales.

<http://www.codajic.org/sites/www.codajic.org/files/Gu%C3%ADa%20de%20Indicadores%20para%20medir%20la>

García Dauder, Dau y Pérez Sedeño, Eulalia (2017). *Las "mentiras" científicas sobre las mujeres*. Madrid: Editorial Catarata.

García Dauder, Dau y Guzmán Martínez, Grecia (2019). *Locura y feminismo: viajes de sujeción y resistencia*. *Revista Átopos* 57-82.

https://www.academia.edu/39519933/Locura_y_feminismo_viajes_de_sujeci%C3%B3n_y_resistencia

García Dauder, Dau (2018). *Pedagogías de la diversidad en salud. Diálogos entre activismos trans e Intersex y disciplinas Psi.* (2018) En Maria Teresa Climent Clemente y Marta Carmona Osorio (2018): *Transpsiquiatría. Abordajes queer en salud mental*. Cap. 6. 100-143. Madrid: AEN. Libro Digital.

<http://www.tienda-aen.es/wp-content/uploads/2018/05/AEN-Digital-5-Transpsiquiatri%CC%81a.pdf>

Guzmán Martínez Grecia; Pujal i Llombart Margot; Mora Malo Enrico; García-Dauder, Dau: (2021) Antecedentes feministas de los grupos de apoyo mutuo en el movimiento loco: un análisis histórico-crítico. *Salud Colectiva*. 2021;17: e3274. doi: 10.18294/sc.2021.3274

https://www.researchgate.net/publication/351170663_Antecedentes_feministas_de_los_grupos_de_apoyo_mutuo

Loredo Narciandi, José Carlos (2019), La psicología como técnica de subjetivación. *Papeles del Psicólogo / Psychologist Papers*, 2019. Vol. 40(1), pp. 31-38 <https://doi.org/10.23923/pap.psicol2019.2887>

Muruaga López de Guereñu, Soledad y Pascual Pastor, Pilar (2013). *La Salud mental de las mujeres: la Psicoterapia de equidad feminista*. Madrid: AMS. Asociación de Mujeres para la Salud.

Nogueiras García, Belén (2020): Monográfico "La salud en la teoría y las vindicaciones feministas". *Atlánticas. Revista Internacional de Estudios Feministas*, 4(1) <https://doi.org/10.17979/arief.2019.4.1.5868>

Nogueiras García, Belén (2021): "La necesaria incorporación del paradigma feminista en las teorías, los discursos y las prácticas sociosanitarias", en Ruiz-Jarabo, Consue; Andrés, Paloma; Millán, Raquel y Nogueiras, Belén (coords): *La violencia contra las mujeres. Prevención y detección*, Madrid, Díaz de Santos, 59-78.

Novoa, R. (1908). *La indigencia espiritual del sexo femenino. Las pruebas anatómicas, fisiológicas y psicológicas de la pobreza mental de la mujer*. Valencia: F. Sempere y compañía editores.

http://bibliotecaparticular.casafernandopessoa.pt/1-113/2/1-113_master/1-113_PDF/1-113_0000_1-210_t24-C-R

Obra colectiva (2021) *Descolonizar la enfermedad*. Ed. El Descubrimiento de Europa.

http://eldescubrimientodeeuropa.org/wp-content/uploads/2021/06/PDFdigital_links-EDDE_deslaenfermedad.pdf

Martínez, Jaume; Pujal i Llombart, Margot i Mora, Enrico (2021) *Ética del cuidado y Atención pública en salud mental: un estudio de caso en Barcelona*. *Salud Colectiva*. 17: e2966. doi: 10.18294/sc.2021.2966.

https://www.researchgate.net/publication/350295279_Etica_del_cuidado_y_atencion_publica_en_salud_mental_u

Perkins Gilman, Charlotte (1892). *The yellow wall-paper. A Story*. The new England Magazine.

https://loa-shared.s3.amazonaws.com/static/pdf/Gilman_Yellow_Wallpaper.pdf

Pérez Sedeño, Eulalia y Ortega Arjonilla, Esther (Eds.) (2014), *Cartografías del Cuerpo. Biopolíticas de la ciencia y la tecnología*. Universidad de Valencia: Cátedra. Colección Feminismos.

Pino-Morán, Juan Andrés; Rodríguez-Garrido, Pia; Zango-Martín, Inmaculada y Mora-Malo, Enrico (2021). *Subvertir la vulneración médica: itinerarios corporales disidentes de la discapacidad en Chile*. *Salud Colectiva*. 2021;17:e3021. doi: 10.18294/sc.2021.3021.

<file:///C:/Users/Usuari/Desktop/Subvertirlavulneracionmedica-itinerarioscorporalesdisidentesdeladiscapacidaden>

Pechin, Juan et al (2015) *Atención de la salud integral de personas trans. Guía para Equipos de Salud*.

Programa Nacional de Salud Sexual y Procreación Responsable. PNSSyPR. Buenos Aires.

file:///C:/Users/Usuari/Downloads/Atencion_de_la_salud_integral_de_persona.pdf

Pujal Llobart, Margot i Amigot, Patricia (2010) El binarismo de género como dispositivo de poder social, corporal y subjetivo. En Pujal i Llobart, Margot i García Dauder, Dau (Eds.) Monográfico Estudios de género. Desigualdades de género en tiempos de "igualdad". Quaderns de Psicologia. Vol 12, Num 1, p.131-148. <https://doi.org/10.5565/rev/qpsicologia.770>

Pujal i Llobart, Margot & Mora, Enrico (2013) Trabajo, dolor y su diagnóstico psicosocial de género. Un ejemplo. Universitas Psychologica, 12(4), 1181-1193. Doi: 10.11144/Javeriana.UPSY12-4.dtyd. https://www.researchgate.net/publication/261872547_Dolor_trabajo_y_su_diagnostico_psicosocial_de_genero_U

Pujal i Llobart, Margot. (2018) Apuntes para una salud mental inclusiva: duelo a la identidad de género y reconocimiento de la heterogeneidad de la experiencia. En Mª Teresa Climent Clemente y Marta Carmona Osorio (Coords). Hacia una transpsiquiatría. Abordaje queer de la salud mental y las relaciones de poder. AEN Digital. 5. 159-207. <http://www.tienda-aen.es/wp-content/uploads/2018/05/AEN-Digital-5-Transpsiquiatri%CC%81a.pdf>

Pujal i Llobart, Margot, Calatayud, Marina y Amigot Leache, Patricia (2020). Subjetividad, desigualdad social y malestares de género: una relectura del DSM V. Revista de Investigaciones Sociológicas.78(2), e155. <https://doi.org/10.3989/ris.2020.78.2.18.113>

Sánchez López, Pilar (2013). *La salud de las mujeres. Análisis desde la perspectiva de género*. Madrid. Editorial Síntesis.

Shibley Hyde, Janet, et al. (2019). The Future of Sex and Gender in Psychology: Five Challenges to the Gender Binary. *American Psychologist*. Vol. 74, No. 2, 171-193. <http://dx.doi.org/10.1037/amp0000307>

Távora, Rivero, Ana María (2020) "Trabajo terapéutico desde el feminismo. Experiencias del hacer". *Revista de Terapia Gestalt "Voces invisibles"*, 40, 60-73. <https://vocesinvisibles.home.blog/revista/>

Tubert, Silvia (2001), Psicoanálisis, feminismo y postmodernismo. En *Deseo y Representación. Convergencias de psicoanálisis y teoría feminista*. Cap 2. 33-88. Editorial Síntesis. http://www.psi.uba.ar/academica/carrerasdegrado/psicologia/sitios_catedras/electivas/105_estudios_genero/mate

Valls-Llobet, Carme (2009). *Mujeres, Salud y Poder*. Madrid: Cátedra.

Velasco Arias, Sara. (2009). *Género y salud.: Teoría y métodos para la práctica clínica y programas de salud*. Madrid: Ediciones Minerva.

Vega Sandín, Sore (2021). Atención psicoterapéutica a mujeres trans desde una perspectiva transpositiva. *FELGTB*. https://www.academia.edu/45119168/Atencion_psicoterap%C3%A9utica_a_las_mujeres_trans_desde_una_pers

- Tesis doctorales sobre Salud feminista i transfeminista (disponibles on line):

Fernández Garrido, Sam (2021). La clínica intersexual como zona de contacto. Binarismo sexual, saberes expertos y otras Artesanías Biológicas en la clínica española contemporánea. IUIEMyG y Facultad de Medicina. Universidad de Granada.

Gabaldón Fraile, Sabel (2020). Infancia y adolescencia Trans. Reflexiones éticas sobre su abordaje. Facultad de Filosofía. Universidad de Barcelona.

Gregori Flor, Núria (2015). *Encuentros y des-encuentros en torno a las intersexualidades/dsd: narrativas, procesos y emergencias*. Institut Universitari d'Estudis de la Dona. Universitat de Valencia.

Parra Abaúnza, Noemi. (2021). *Experiencias y desafíos de la adolescencia trans*. Una interpretación biográfica narrativa de la construcción social del género y la edad*. Departament de Comunicació. Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya.

Platero Méndez, Lucas (2013). *La interseccionalidad en las políticas públicas sobre ciudadanía íntima: los discursos y la agenda política española (1995-2012)*. Universidad Complutense de Madrid.

Suess Schwend, Amets (2015). *"Transitar por los géneros es un derecho". Recorridos por la perspectiva de la despatologización.* Universidad de Granada.

Zapata Hidalgo, Maria. (2019). *La depresión y su recuperación. Una etnografía feminista y corporal.* Facultad de Educación, Filosofía y Antropología. Departamento de Filosofía de los Valores y Antropología Social. Universidad del País Vasco.

Bibliografía complementaria

American Psychological Association (2018). GUIDELINES for Psychological Practice with Boys and Men. Retrieved from <http://www.apa.org/about/policy/psychological-practice-boys-men-guidelines.pdf>

Amnistía Internacional (2018). *Ya es hora de que me creas. Un sistema que cuestiona y desprotege a las víctimas.* Madrid: Amnistía Internacional.

Avellaneda, Aldo y Vega, Guillermo (2012). Governmentality Estudios, Liberalismo y control. Entrevista a Nikolas Rose. *Nuevo Itinerario. Revista Digital de Filosofía.* Vol. 7, Número VII. 1-14.

Babi Rourera, Pilar (2020). Mujeres, conocimiento médico y práctica clínica. Monográfico No todo es clínica. *AMF.* 6(5):244-249

Barberà, Ester y Bnllloch Martínez, Isabel (Coord.) (2004). *Manual Psicología y Género.* Madrid: Pearson Education.

Basaglia, Franca (1983). *Mujer, Locura y Sociedad.* México: Universidad Autónoma de Puebla.

Biglia, Barbara y Jiménez, Edurne (Coord.) (2015) *Jóvenes, género y violencias: hagamos nuestra la prevención: Guía de apoyo para la formación de profesionales.* Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.

Blackman, Lisa et al. (2008). Creating Subjectivities. *Subjectivity,* 22, 1-27 doi:10.1057/sub.2008.8.

Colomer, Concha y Sánchez López, Pilar (2017), La aplicación del enfoque de género al estudio de la salud: El Programa de Formación de Formadores/as en Perspectiva de Género en Salud. http://www.msssi.gob.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/pdf/equidad/02modulo_01.pdf

Derechos personas Intersex-regulación estatal.

https://m.eldiario.es/andalucia/enabierto/Derechos-personas-intersex-regulacion-estatal_6_1039106116.html

Ferguson, Ann (2003). Psicoanálisis y feminism. *Anuario de Psicología.* vol. 34, no 2, 163-176

Fernández, Ana María (Comp.) *Las mujeres en la imaginación colectiva. Una historia de discriminación y resistencias.* Buenos Aire: Paidós.

Fraser, Nancy (1997). *Iustia Interrupta. Reflexiones críticas desde la posición "postsocialista".* Universidad de los Andes.

Jonasdóttir, Anna G. (2011). ¿Qué clase de poder es "el poder del amor"? *Sociológica,* año 26, número 74, pp. 247-273.

Jónasdóttir Anna G. y ferguson Ann (eds.) (2014) *Love: A Question for Feminism in the Twenty-First Century.* Londres and Nueva York: Routledge Advances in Feminist Studies and Intersectionality.

Miqueo, Consuelo et al (2001). *Perspectivas de género en salud. Fundamentos científicos y socioprofesionales de diferencias sexuales no previstas.* Madrid: Minerva Ediciones.

Nogueiras García, Belén (2018). *La teoría feminista aplicada al ámbito de la salud de las mujeres: discursos y prácticas (España 1975-2013).* Universidad Complutense de Madrid. Tesis Doctoral. Directora Luisa Posada Kubissa.

Parker, Ian. (2010) *La Psicología como ideología. Contra la disciplina.* Madrid: Los libros de la Catarata.

Parker, Ian. (2020) La psicología crítica como psicología histórica cultural: Las dimensiones políticas y las limitaciones del conocimiento psicológico. *Tesis Psicológica*. | Vol. 15(2)

Pérez Sedeño, Eulalia y Ibáñez Martín, Rebeca (Eds.) (2012), *Cuerpos y Diferencias*. Madrid: Ed. Plaza y Valdés

Red por la Despatologización de las Identidades Trans del Estado español (Editor) (2012) *Guía de buenas prácticas para la atención sanitaria a personas trans en el marco del sistema nacional de salud*.

Rodríguez López, Roberto (Ed.) (2016). *Contrapsicología. De las luchas antipsiquiátricas a la psicologización de la cultura*. Madrid: Ediciones Dado. Colección disonancias 2.

Segato, Rita Laura (2000). Género y colonialidad: en busca de claves de lectura y de un vocabulario estratégico decolonial. En Young, Iris Marion. *Inclusion and democracy*. NY: Oxford University Press.

Távora, Rivero, Ana (2005), Pensando sobre los conflictos y la salud mental de las mujeres. Comunicación no publicada.

Velasco Arias, Sara (2008) Determinantes de género sobre la salud. En *Recomendaciones para la práctica del enfoque de género en programas de salud*. Madrid: Observatorio de Salud de la Mujer.

Programari

Els programari que s'usarà serà l'habitual:

- L'aula moodle, per reposició de materials de l'assignatura, per entregues de treballs/evidències d'aprenentatge, i per informacions de l'assignatura i foros de debat d'estudiants;
- El microsoft office com a software en general, encara que l'entrega de treballs serà en WORD i no en PDF, o altres formats si són productes audiovisuals i no escrits (mentre siguin compatibles). I la EV4 que serà una prova de preguntes tipus test, serà presencial u online (a decidir)
- El Teams (o altres a acordar) per reunions no presencials.
- També s'anima a l'ús del programari lliure sempre i quan sigui compatible.